

II. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 911.3

DOI: <http://doi.org/10.17721/1728-2721.2024.90-91.3>Сергій ЗАПОТОЦЬКИЙ, д-р геогр. наук, проф.
ORCID ID: 0000-0002-3515-4187e-mail: zapototsk@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Сергій ЗАІКІН, асп.

ORCID ID: 0009-0000-9705-2832

e-mail: sergiy.zaikin@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

КОНЦЕПЦІЯ ІНТЕГРОВАНОГО РОЗВИТКУ: ПІДХОДИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ У СИСТЕМІ ПЛАНУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ВІДНОВЛЕННЯМ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

Досліджено особливості застосування концепції інтегрованого розвитку для формування системи планування та прийняття управлінських рішень в інтересах відновлення деокупованих територій. Науковий дискурс щодо інтегрованого розвитку розглянуто через призму визначення сутності інтегрованого розвитку, його складових, імплементації у систему планування розвитку території, привнесення нових інструментів планування та зміни підходів до застосування відповідних традиційних інструментів, досвід практичного застосування концепції в інтересах місцевого й регіонального розвитку. Концепція, яка суттєво модернізує традиційну систему планування розвитку територій в Україні, отримала практичне впровадження у 2010-х роках. Ключовим документом імплементації підходів стала Концепція інтегрованого розвитку територіальної громади. Є приклади розроблення цього документу для окремих територіальних громад. Наші дослідження показують суттєву перспективу імплементації підходу інтегрованого планування і для деокупованих територій. Здійснено аналіз наукових підходів до розуміння та застосування концепції "інтегрованого розвитку" для дослідження місцевого розвитку та планування розвитку території. Визначено ключові запити деокупованих громад Харківської області щодо руйнувань, бачення напрямів і найбільш нагальних проблем відновлення деокупованих територій. Довготривала масштабна війна призвела до масштабних руйнувань, тривалої окупації окремих територій, зруйнувала логіку та логістику економічного розвитку окремих територіальних громад і регіонів. Висвітлено основні особливості та характеристики деокупованих територій України, основні інструменти планування й управління відновленням. Відбудова деокупованих територій і переосмислення розвитку територіальних громад потребує застосування сучасних підходів та інструментів. Концепція інтегрованого розвитку дозволяє уникнути розбалансування ключових складових розвитку, використати переваги просторового розвитку й узгодити інтереси найбільш зацікавлених сторін, залучених до процесу відновлення деокупованих територій в Україні.

Ключові слова: інтегрований розвиток, концепція "інтегрованого розвитку", деокупована територія, відновлення деокупованої території, планування розвитку території, територіальна громада.

Вступ

У листопаді 2022 р. наказом Міністерства розвитку громад та територій України було затверджено Порядок формування Концепції інтегрованого розвитку території територіальної громади. Концепцію інтегрованого розвитку територіальної громади розробляють для реалізації принципів сталого розвитку громади, підвищення якості життя, доступності та рівності можливостей, сприяння розвитку суспільних відносин і ділової активності, оптимізації адміністративної діяльності. Концепція розробляється при взаємодії місцевого самоврядування та широких кіл громадянського суспільства, участі у прийнятті стратегічних рішень перспективного розвитку громади.

Реформа місцевого самоврядування й територіальної організації влади в Україні не була завершена до повномасштабного вторгнення російських військ, а численні законодавчі зміни у сфері містобудівної діяльності та управління земельними ресурсами не були повноцінно впроваджені в життя територіальних громад та їх органів місцевого самоврядування. Також запроваджено низку планувальних документів для вирішення проблем, які спричинені війною, руйнуваннями інфраструктури міст і сіл, численними втратами ресурсів громад. У цій ситуації забезпечення інтегрованого розвитку території має стати фундаментальним планувальним документом для громади в умовах подолання наслідків війни та потребами розвитку території.

Деокуповані території в Україні, з одного боку, втратили значну кількість жителів, з іншого – стали прихистком доволі великої кількості ВПО, зазнали небачених за часів Другої світової війни руйнувань критичної інфраструктури, громадських будівель і просторів, житла, об'єктів промисловості та логістики.

Мета дослідження – визначити потенціал концепції інтегрованого розвитку для планування, реалізації практичних заходів і системи управління в інтересах відновлення деокупованих територій. У фокусі дослідження також ключові проблеми та потреби відновлення деокупованих територій в Україні.

Для визначення перспективи застосування інтегрованого підходу для відновлення деокупованих територій та фіксації найбільш гострих проблем проаналізували науковий дискурс щодо інтегрованого розвитку, провели дослідницьку експедицію деокупованими територіями Харківської області, провели взяли інтерв'ю у лідерів деокупованих територіальних громад базового рівня. Експедиція проводилась у два етапи через два місяці після деокупації та через рік. У перший етап ми опитали тих представників ОМС, які залишилися в окупації або повернулись щойно їх було звільнено і взяли відповідальність за відновлення керованості громадами. У другій частині ми організували проведення фокус-груп стейкхолдерів стосовно розвитку деокупованих територіальних громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтегрований розвиток території як концепція добре представлений у наукових публікаціях, урегульований через нормативно-правову базу та апробований у практиці планування розвитку території та управління нею. Ми проаналізували представлені в науковій літературі та нормативно-правових документах України підходи до розкриття змісту, структури, застосування у плануванні розвитку й управління територією концепції інтегрованого підходу (табл. 1). Ми розглянули застосування концепції інтегрованого розвитку

для територій, які зазнавали післявоєнної відбудови. Переваги інтегрованого розвитку пов'язані із застосуванням переваг узгодження позицій щодо розвитку ключовими сторонами його забезпечення на етапі планування та реалізації практичних заходів, акцентуванні й досягненні сталого розвитку та формуванні просторової основи випереджувального розвитку. Партисипація та пріоритет потреб конкретної людини при цьому лежать в основі заходів із планування, у системі прийняття управлінських рішень, моніторингу та оцінки їх результатів.

Таблиця 1

Інтегрований розвиток території: еволюція концепції та досвід застосування

Характеристика	Зміст	Джерела
Сутність	Інтегрований розвиток розглядають як консенсус щодо розвитку громади, між стейкхолдерами. Він досягається через партисипацію процесів планування і реалізації запланованої діяльності та сформованого діалогу між стейкхолдерами як основи формування політики місцевого розвитку	Provotar, & Ohiihuk, 2021; Dlamini, & Zogli, 2021; Mamokhere, & Meyer, 2022; Malchykova, 2021; Michels, & De Graaf, 2010; Rudenko et al., 2016; Pambudi, 2022; Sutiyo, & Maharjan, 2017
	Сутність інтегрованого розвитку полягає у збалансуванні на території розвитку господарства, системи надання послуг населенню та соціального забезпечення. Головна увага при цьому звернена на збереження навколишнього природного середовища	
Складові	Партисипація, що передбачає максимальне залучення та інформування громадськості на всіх етапах процесу розроблення документів з розвитку територіальної громади та врахування всіх відповідних інтересів	Про основи містобудування..., 1992
	Міждисциплінарність, що передбачає врахування всіх аспектів соціально-економічного розвитку територіальної громади та взаємних впливів чинників різних галузей і сфер соціально-економічних процесів, а також ризиків різних рівнів	Про основи містобудування..., 1992
	Просторове представлення, що передбачає відображення даних, результатів різних видів аналізу, складових бачення майбутнього у вигляді загального уявлення, пріоритетів і стратегічних цілей, передбачених проєктів, програм та правил, врахування просторових взаємних впливів чинників різних галузей та сфер соціально-економічних процесів, у вигляді геопросторових даних (із використанням інструментів містобудівного кадастру), а також у вигляді карт, схем, інфографік довільного масштабу	Про основи містобудування..., 1992
Планування	Стратегічне планування насамперед має враховувати інтереси та прагнення населення конкретної територіальної громади, їхню систему цінностей, інфраструктуру, наявний бізнес і можливості його зростання, започаткування нового бізнесу, місцеві ресурси, проблеми тощо	Круговий, & Щукін, 2001; Melnychuk et al., 2022
	При плануванні розвитку територій необхідно брати до уваги якомога ширше коло показників соціального й економічного життя населення, врахувати поточну ситуацію і лише на основі отриманих надійних емпіричних даних, а також за результатами використання партисипаційних методів розробляти можливі сценарії розвитку та пропонувати заходи для досягнення цих цілей. "Планування розвитку території об'єднаної територіальної громади має бути багатофункціональним і складним процесом у розробці та реалізації"	Гринчук, & Руденко, 2019; Melnychuk et al., 2022
Досвід практичного застосування	Інтегрований розвиток ефективний. Розгляд лише одного кейсу може створити лімітовану перспективу й обмежити розуміння перспективи масштабування	Asha, & Makalela, 2020
	Як показує досвід повоєнного відновлення, зовнішня підтримка необхідна, особливо допомога з конкретною структурою та планом	Dudouet, 2016
	Повоєнний досвід показує що потрібен саме інтегрований розвиток, щоб усі пов'язані сфери могли розвиватись разом, а окремі – не зазнали занепаду	Jackson, 2019

Результати

Деокуповані території України, їх основні особливості й характеристики. Феномен деокупованої території сформувався у 2014 р. У лютому – березні 2014 р. було звільнено 12 міських рад у Донецькій та Луганській областях та 2 селищні й сільські у Херсонській області. Особливістю цих територій став дуже короткий період окупації. Масштабною та тривалою була окупація спричинена широкомасштабним вторгненням російських окупаційних військ в Україну у 2022 р. Перша хвиля деокупації території України від російських окупантів відбувалась весною 2022 р. Повністю були звільнені території Київської, Чернігівської та Сумської областей, частини територіальних громад Харківської області. Друга хвиля деокупації проведена восени 2022 р., були звільнені

частково території Харківської області, Миколаївської й Херсонської областей. Автори статті провели дослідницьку експедицію з метою виявлення найбільш гострих проблем щодо відновлення деокупованих територій Харківської області з метою з'ясування напрямів та інструментів планування та забезпечення інтегрованого розвитку деокупованих територій як нового типу території в Україні.

Російська окупація Харківської області почалася 24 лютого 2022 р. Місто Чугуїв спочатку було захоплено російськими окупантами 25 лютого, але 7 березня було знову відвойовано українськими військами, більшість територій області були звільнені у вересні 2022 р. На початку вересня 2022 р. Україна почала масштабну контрнаступальну операцію. До 11 вересня 2022 р.

було деокуповано більшу частину області. У частині цих громад відбулись зміни у керівництві, у більшості – змінилися контактні данні, нестабільний доступ до мережі Internet, мобільного зв'язку. Одночасно ці громади найбільше потребували підвищення обізнаності стосовно підтримки та заходів відновлення, співпраці й допомоги у відновленні життєдіяльності у громадах.

У ході дослідницької експедиції (жовтень, 2022 р.) деокупованими територіями було проведено зустрічі із представниками територіальних громад (головами, профільними заступниками голів громад, спеціалістами), під час яких було зібрано актуальні дані щодо руйнації, міграції населення, першочергових потреб, роз'яснення щодо інструментів і наявних механізмів підтримки у відновленні громад. Основний результат візитів – установлення прямих контактів із громадами, визначення проблемних питань щодо відновлення повноцінної роботи муніципалітетів після звільнення з окупації, надання консультацій з можливостей взаємодії в інтересах відновлення громад.

Частина виявлених проблем, які мали територіальні громади після звільнення, становила загальний характер. З-поміж них виділимо такі:

1. Загальною є проблема руйнації критичної інфраструктури, соціальної інфраструктури, житла. Існує потреба у підтримці системи оцінки руйнувань і визначення вартості відновлення.

2. Є потреба у розробленні програм відновлення території на місцевому рівні. Громади очікують, що отримають експертну й фінансову підтримку розробки цих документів. Проекти, що вироблені в рамках програм, будуть враховані при розробленні регіональних програм відновлення. Територіальні громади потребують фахової зовнішньої підтримки своєї планувальної та проектної діяльності.

3. Оскільки руйнування мають значні масштаби та концентрацію, є потреба напрацювання комплексних містобудівних рішень для відновлення територій громад з різними функціями.

4. Значна кількість населення залишила громади. У деяких громадах лишилось 10 % довоєнного населення. Зруйновані вщент численні населені пункти. Громади потребують державних програм для відновлення робочих місць, малого й середнього бізнесу, забезпечення гідних умов життя та надання послуг.

5. У громадах одночасно є значна кількість ВПО. Існує потреба в підтримці програм їхньої адаптації до нових умов проживання та інтеграції до повноцінного життя у новій громаді.

6. Організаційна робота ОМС ускладнена через руйнування більшості адміністративних споруд центральних населених пунктів, розкрадене майно громади, заблоковано організаційні можливості адміністрування й управління. Громади потребують допомоги з питань забезпечення комп'ютерної та організаційної техніки, програмного забезпечення, забезпечення цифрової безпеки та надання цифрових адміністративних послуг, налагодження стійкого доступу до інтернету, в організації шкільної освіти онлайн тощо.

7. Найбільші матеріальні збитки громад – унаслідок втрати транспортних засобів. Насамперед, це – шкільні автобуси, комунальна та будівельна техніка, сміттєвози, пожежні автомобілі та ін.

8. Сформувалась велика потреба в інструментах, будівельних матеріалах і бригадах будівельників.

9. Недоукомплектовані штати ОМС.

10. Зафіксовано потребу в організації потужної інформаційної кампанії для подолання виявів колаборації.

Деокуповані громади мали значні відмінності у проблемах після деокупації та потребах. Це було спричинено розмірами громад, ступенем руйнування житла та критичної інфраструктури, часом перебування в окупації, втратою населення, керованості, наявністю ВПО, просторовими відмінностями у руйнуваннях і втратах. Окреслимо типові проблеми, визначені лідерами різних типів деокупованих громад.

Міські та селищні громади, територія яких була окупована частково, а центральна садиба не перебувала під окупацією (або ті громади, які були під окупацією дуже короткий період), мали такі проблеми:

1. Значні руйнування житла сільських населених пунктів громади. У місті зруйновані будівлі комунальної власності.

2. Значна частина мешканців покинула громаду.

3. Частина службовців місцевого самоврядування виїхали із громади.

4. Періодичне продовження обстрілів.

5. Необхідність масштабних просторових трансформацій, спричинені руйнуваннями, які потребують комплексних містобудівних рішень.

6. У містах велика кількість ВПО, які потребують підтримки в інтеграції в життєдіяльність громад.

7. У громад розроблено проекти та кошторисну документацію з відновлення окремих об'єктів, потребують розроблення програми відбудови громади з комплексними містобудівними рішеннями.

8. Гостра необхідність в інструментах, будівельних матеріалах, бригадах.

9. Потреба у забезпеченні комп'ютерною та оргтехнікою, необхідна допомога в організації освітнього процесу із застосуванням технологій дистанційного навчання.

Громади із високим і надвисоким рівнем руйнувань визначали такі ключові проблеми відновлення:

1. Значна частина мешканців покинула громаду.

2. Значна частина службовців місцевого самоврядування виїхала із громади. У товаристві гостра нестача працівників ОМС, комунальних служб, медиків.

3. Потрібна державна допомога з відновлення критичної інфраструктури, комунального господарства, громадського центру на основі програми відновлення та комплексних містобудівних рішень.

4. Потреба у державній програмі розмінування та допомоги відновлення малого й середнього бізнесу.

5. Потрібна допомога з питань оцінки руйнувань і ресурсів, необхідних для відновлення.

6. У громад дуже не вистачає комунальної техніки.

7. Не вистачає інструментів, будівельних матеріалів, комп'ютерної та оргтехніки.

Селищні та сільські територіальні громади у прикордонній зоні з найбільшими термінами окупації:

1. Катастрофічні руйнування житлового фонду, громадських споруд, критичної інфраструктури.

2. Значна частина жителів покинула громаду.

3. Значна частина службовців місцевого самоврядування виїхали із громади.

4. Складна ситуація з колаборантами.

5. Критична обстановка з організацію навчального процесу.

Селищні та сільські територіальні громади в субурбії міста Харків зі значними руйнуваннями:

1. Руйнування значної кількості житла, громадських споруд.
2. Значна частина жителів покинула громаду.
3. Значна частина службовців місцевого самоврядування виїхали із громади.
4. Найбільше громада потребує відновлення парку комунальної техніки, будівельних матеріалів.
5. Гостро стоїть питання зайнятості, відновлення повноцінної роботи ключових промислових агропідприємств на території громади, що потребує включення цих завдань у державні регіональні програми повоєнного відновлення.
6. Потребує державної програми з відновлення життєдіяльності громад.
7. Комунальні заклади, установи вимагають відновлення забезпечення комп'ютерами та оргтехнікою, потрібна допомога в організації освітнього процесу із застосуванням технологій дистанційного навчання.

Аналіз руйнувань деокупованих територій показує, що переважного руйнування зазнали виробничі території та житлова забудова, громадський центр, транспорт-

на й логістична інфраструктура міста. Деокуповані території зазнали значних руйнувань і потребують запуску тривалого, партисипативного та якісного планування відновлення. Першочерговою є потреба у відновленні критичної інфраструктури. Відбудови потребують мости через річки, вражена система водо- та тепlopостачання тощо. Другий етап більш складний, він пов'язаний із прийняттям комплексних планувальних рішень. Заслугує уваги те, що території руйнувань формують певні просторові кластери, тому їхнє відновлення потребує не пооб'єктових а комплексних містобудівних рішень. З одного боку, вони можуть бути підставою для подолання недоліків попередніх містобудівних рішень, з іншого, сприятимуть формуванню нових сучасних концептів розвитку території. Особливого планування потребує відновлення історичного середовища. Адже тут вражені ділянки різних публічних просторів, парків, об'єктів освіти, медицини, спорту, адміністративні будівлі, готелі. Планування відбудови на цих територіях має концентруватись на кількох головних засадах, а саме – збереження самобутності, посилення громадської функціональності та значущості й деколонізації міського простору.



Рис. 1. Масштабні руйнування в деокупованих територіальних громадах Харківщини, відновлення яких вимагає комплексних містобудівних рішень:
а) масштабні руйнування багатоквартирних будинків у м. Ізюм; б) зруйнований МБК у м. Дергачі;
с) зруйноване велике промислове підприємство у м. Куп'янськ;
д) зруйнований міст через річку Сіверський Донець у м. Ізюм (фото авторів)

Основними інструментами планування й управління відновленням територій законодавець визначає *План відновлення та розвитку територіальної громади* та *Програма комплексного відновлення території громади*. Наші дослідження показують, що при їх розробленні та продовженні робіт із забезпечення розвитку деокупованих територій, перспективним є застосування концепції інтегрованого розвитку, що дозволить вирішувати комплекс взаємоузгоджених завдань із відновлення території. Роль концепції інтегрованого розвитку території у формуванні підходів, плануванні та практиці відновлення як документа,

на нашу думку, є найбільш перспективною. Основні переваги застосування Концепції – відносна простота розроблення документа, комплексне планування, поєднання стратегування, просторового та бюджетного планування в одному документі, упровадження довготривалих містобудівних рішень. Позитивним є також наявність досвіду розроблення цього типу документа в Україні, що дозволяє врахувати сучасні підходи до узгодження економічного розвитку території, покращення системи надання послуг населенню, збереження навколишнього природного середовища тощо.

Дискусія і висновки

Концепція інтегрованого розвитку території, яка почала успішно запроваджуватись на місцевому рівні, є перспективною як щодо наукового підходу, так і стосовно інструмента для глибокого відновлення деокупованих територій. Планування та реалізація такої відбудови потребує складного комплексного планування, комплексних містобудівних рішень, довгого горизонту прогнозування та планування, залучення публічних консультацій і різних груп населення до процесу планування та реалізації заходів з відновлення території, що вказує на перспективність застосування інтегрованого підходу. Гострою є потреба у дослідженнях наукових засад і науково-практичного забезпечення відбудови деокупованих територій в Україні.

Внесок авторів: Сергій Запотоцький – концептуалізація, методологія, аналіз джерел, огляд літератури або теоретичних засад дослідження, написання текстової частини; Сергій Заїкін – збір та аналіз результатів польових досліджень, аналіз інтерв'ювання, написання текстової частини.

Список використаних джерел

- Гринчук, Ю. С., & Руденко, М. В. (2019). Планування розвитку території об'єднаної територіальної громади. У Ю. С. Гринчук & М. В. Руденко (Ред.), *Сталий розвиток сільського господарства: глобальні зміни та національні особливості досягнення* (с. 135-137). БНАУ.
- Інтегроване просторове планування для об'єднаних територіальних громад. <https://hromada.canactions.com/pro-prohamu/>
- Інтегрований розвиток міст в Україні. <https://www.giz.de/en/worldwide/82827.html>
- Круговий, В., & Щукін, Б. (2019). Формування системи стратегічного планування економічного розвитку. *Формування ринкових відносин в Україні*, 1, 36–44.
- Про затвердження порядку формування Концепції інтегрованого розвитку території територіальної громади. (2022). Наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 22.09.2022, № 172 <https://zakon.rada.gov.ua/go/172-2022>
- Закон України "Про основи містобудування" від 16.11.92 № 2781-XII. (1992). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2780-12#Text>
- Про регулювання містобудівної діяльності. (2011). Закон України від 17.02.2011, № 3038-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/go/3038-17>
- Asha, A., & Makalela, K. (2020). Challenges in the implementation of integrated development plan and service delivery in Lepelle-Nkumpi Municipality, Limpopo Province. *International Journal of Economics and Finance Studies*, 12(1), 1–15. <https://doi.org/10.34109/ijefs.202012101>
- Boloorani, A. D., Darvishi, M., Weng, Q., & Liu, X. (2021). Post-war urban damage mapping using InSAR: The case of Mosul city in Iraq. *ISPRS International Journal of Geo-Information*, 10(3), 140. <https://doi.org/10.3390/ijgi10030140>
- Dlamini, B. I., & Zogli, L. K. J. (2021). Assessing the integrated development plan as a performance management system in a municipality. *International Journal of Entrepreneurship*, 25(1), 1–21. <https://hdl.handle.net/10321/4139>
- Dudouet, V. (2016). Post-war political settlements: From participatory transition processes to inclusive state-building and governance. <https://www.researchgate.net>
- Fernando, S., Bandara, J. S., & Smith, C. (2013). Regaining missed opportunities: The role of tourism in post-war development in Sri Lanka. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 18(5), 451–469. <https://doi.org/10.1080/10941665.2012.695284>
- Jackson, T. (2019). The post-growth challenge – Secular stagnation, inequality and the limits to growth. *Ecological Economics*, 156, 236–246. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2018.09.016>
- Karim, A., & Mahmoud, M. (2022). *Postwar infrastructure reconstruction in Syria: How public-private partnership impacts economic growth*. ProQuest Dissertations & Theses Global. <https://www.proquest.com>
- Malchykova, D. (2021). Participatory budgeting practices and civic activism for urban space renovation. *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya*, 85, 38–48. <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2021.85.38-48>
- Mamokhere, J., & Meyer, D. F. (2022). Including the excluded in the integrated development planning process for improved community participation. *International Journal of Research in Business and Social Science*, 11(4), 286–299. <https://doi.org/10.20525/ijrbs.v11i4.1806>
- Melnychuk, A., Denysenko, O., & Ostapenko, P. (2021). New tools for new urban spaces? Analyses of planning and participation tools and their performance in (post)transitional perspective. *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya / Економічна та соціальна географія*, 85, 11–22. <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2021.85.11-22>

- Melnychuk, A., Kokovskyy, L., & Maryniak, B. (2014). *Ecological and economic security of the housing stock in Ukraine*. Economic Annals-XXI.
- Michels, A., & De Graaf, L. (2010). Examining citizen participation: Local participatory policy making and democracy. *Local Government Studies*, 36(4), 477–491.
- Painter, J. (2010). Rethinking territory. *Antipode*, 42(5), 1090–1118. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8330.2010.00795.x>
- Pambudi, A. S. (2022). Balancing infrastructure, ecosystem conservation, and community approaches on integrated development planning of Citarum Watershed. *Indonesian Journal of Applied Environmental Studies*, 3(1), 34–41. <https://doi.org/10.33751/injast.v3i1i.4209>
- Provotar, N., & Ohlichuk, N. (2021). Public spaces of Zhytomyr: A places that encourage residents to go out to the city. *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya*, 86, 40–52. <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2021.86.40-52>
- Rudenko, L. H., Holubtsov, O. H., Lisovskiy, S. A., Maruniak, Ye. O., Farion, Yu. M., & Chekhni, V. M. (2013). Landscape program of Cherkasy region: Methodical approaches and main results of planning. *Ukrainian Geographical Journal*, 2, 30–39. <https://doi.org/10.15407/ugz2013.02.030>
- Rudenko, L. H., Lisovskiy, S. A., & Maruniak, Ye. O. (2016). Ecological imperative in the priorities of integrated planning processes in Ukraine. *Ukrainian Geographical Journal*, 4, 9–17. <https://doi.org/10.15407/ugz2016.04.009>
- Sutiyo, & Maharjan, K. L. (2017). *Decentralization and rural development in Indonesia*. Springer. <https://doi.org/10.5709/ce.1897-9254.28>
- Uehling, G. (2017). *A hybrid deportation: Internally displaced from Crimea in Ukraine*. <https://www.e-ir.info/2017/04/20/a-hybrid-deportation-internally-displaced-from-crimea-in-ukraine/>
- Unruh, J. D. (2021). Rural land tenure resilience in postwar Syria: Implications for restitution and stabilization. *Land Use Policy*, 103, Article 105321. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2021.105321>
- Valiyev, A., Akhundov, B., Mukhtarova, G., & Ismayilova, N. (2022). *Localizing smart urban development in Azerbaijan*. <https://www.research-collection.ethz.ch>

References

- Asha, A., & Makalela, K. (2020). Challenges in the implementation of integrated development plan and service delivery in Lepelle-Nkumpi Municipality, Limpopo Province. *International Journal of Economics and Finance Studies*, 12(1), 1–15. <https://doi.org/10.34109/ijefs.202012101>
- Boloorani, A. D., Darvishi, M., Weng, Q., & Liu, X. (2021). Post-war urban damage mapping using InSAR: The case of Mosul city in Iraq. *ISPRS International Journal of Geo-Information*, 10(3), 140. <https://doi.org/10.3390/ijgi10030140>
- Dlamini, B. I., & Zogli, L. K. J. (2021). Assessing the integrated development plan as a performance management system in a municipality. *International Journal of Entrepreneurship*, 25(1), 1–21. <https://hdl.handle.net/10321/4139>
- Dudouet, V. (2016). Post-war political settlements: From participatory transition processes to inclusive state-building and governance. <https://www.researchgate.net>
- Fernando, S., Bandara, J. S., & Smith, C. (2013). Regaining missed opportunities: The role of tourism in post-war development in Sri Lanka. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 18(5), 451–469. <https://doi.org/10.1080/10941665.2012.695284>
- Integrated spatial planning for amalgamated territorial communities*. <https://hromada.canactions.com/pro-prohamu/> [in Ukrainian].
- Integrated Urban Development in Ukraine [in Ukrainian]. <https://www.giz.de/en/worldwide/82827.html>
- Hrynchyk, Y., & Rudenko, M. (2019). Planning the Development of the Territories of the Amalgamated Territorial Community. In Y. Hrynchyk, & M. Rudenko (Eds.), *Sustainable development of agriculture: global changes and national peculiarities of achievement* (pp. 135–137). BNAU [in Ukrainian].
- Jackson, T. (2019). The post-growth challenge – Secular stagnation, inequality and the limits to growth. *Ecological Economics*, 156, 236–246. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2018.09.016>
- Karim, A., & Mahmoud, M. (2022). *Postwar infrastructure reconstruction in Syria: How public-private partnership impacts economic growth*. ProQuest Dissertations & Theses Global. <https://www.proquest.com>
- Kruhovi, V., & Schukin, B. (Eds.) (2019). Formation of a system of strategic planning of economic development. Formation of market relations in Ukraine [in Ukrainian].
- Malchykova, D. (2021). Participatory budgeting practices and civic activism for urban space renovation. *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya / Economic and social geography*, 85, 38–48. <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2021.85.38-48>
- Mamokhere, J., & Meyer, D. F. (2022). Including the excluded in the integrated development planning process for improved community participation. *International Journal of Research in Business and Social Science*, 11(4), 286–299. <https://doi.org/10.20525/ijrbs.v11i4.1806>
- Melnychuk, A., Denysenko, O., & Ostapenko, P. (2021). New tools for new urban spaces? Analyses of planning and participation tools and their performance in (post)transitional perspective. *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya / Economic and social geography*, 85, 11–22. <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2021.85.11-22>

Melnychuk, A., Kokovskyy, L., & Maryniak, B. (2014). *Ecological and economic security of the housing stock in Ukraine*. Economic Annals-XXI.

Michels, A., & De Graaf, L. (2010). Examining citizen participation: Local participatory policy making and democracy. *Local Government Studies*, 36(4), 477–491.

On Approval of the Procedure for Formation of the Concept of Integrated Development of the Territorial Community. (2022). Order of the Ministry of Communities and Territorial Development of Ukraine of 22.09.2022, No. 172 [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/go/172-2022>

On the Fundamentals of Urban Development. (1992). The Law of Ukraine of 16.11.92 No. 2781-XII. [in Ukrainian] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2780-12#Text>

On Regulation of Urban Development Activities. (2011). The Law of Ukraine of 17.02.2011. No. 3038-VI [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/go/3038-17>

Painter, J. (2010). Rethinking territory. *Antipode*, 42(5), 1090–1118. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8330.2010.00795.x>

Pambudi, A. S. (2022). Balancing infrastructure, ecosystem conservation, and community approaches on integrated development planning of Citarum Watershed. *Indonesian Journal of Applied Environmental Studies*, 3(1), 34–41. <https://doi.org/10.33751/injast.v3i1i.4209>

Provotar, N., & Ohiichuk, N. (2021). Public spaces of Zhytomyr: A places that encourage residents to go out to the city. *Ekonomiczna ta Sotsialna*

Geografiya / Economic and social geography, 86, 40–52. <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2021.86.40-52>

Rudenko, L. H., Holubtsov, O. H., Lisovskyi, S. A., Maruniak, Ye. O., Farion, Yu. M., & Chekhni, V. M. (2013). Landscape program of Cherkasy region: Methodical approaches and main results of planning. *Ukrainian Geographical Journal*, 2, 30–39. <https://doi.org/10.15407/ugz2013.02.030>

Rudenko, L. H., Lisovskyi, S. A., & Maruniak, Ye. O. (2016). Ecological imperative in the priorities of integrated planning processes in Ukraine. *Ukrainian Geographical Journal*, 4, 9–17. <https://doi.org/10.15407/ugz2016.04.009>

Sutiyo, & Maharjan, K. L. (2017). *Decentralization and rural development in Indonesia*. Springer. <https://doi.org/10.5709/ce.1897-9254.28>

Uehling, G. (2017). *A hybrid deportation: Internally displaced from Crimea in Ukraine*. <https://www.e-ir.info/2017/04/20/a-hybrid-deportation-internally-displaced-from-crimea-in-ukraine/>

Unruh, J. D. (2021). Rural land tenure resilience in postwar Syria: Implications for restitution and stabilization. *Land Use Policy*, 105, Article 105321. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2021.105321>

Valiyev, A., Akhundov, B., Mukhtarova, G., & Ismayilova, N. (2022). *Localizing smart urban development in Azerbaijan*. <https://www.research-collection.ethz.ch>

Отримано редакцією журналу / Received: 01.11.24

Прорецензовано / Revised: 29.11.24

Схвалено до друку / Accepted: 18.12.24

Sergii ZAPOTOTSKYI, DSc (Geogr.), Prof.

ORCID ID: 0000-0002-3515-4187

e-mail: zapototsk@knu.ua

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Sergii ZAIKIN, PhD Student

ORCID ID: 0009-0000-9705-2832

e-mail: sergiy.zaikin@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE CONCEPT OF 'INTEGRATED DEVELOPMENT': APPROACHES TO ITS IMPLEMENTATION IN THE SYSTEM OF PLANNING AND MANAGEMENT OF DE-OCCUPIED TERRITORIES RESTORATION

The article examines the specifics of applying the concept of 'integrated development' to form a system of governance and management decision-making in the interests of restoring the de-occupied territories. The scientific discourse on integrated development is examined through the prism of defining the essence of integrated development, its components, implementation in the system of territory development planning, introduction of new planning tools and changes in approaches to the use of the relevant traditional tools, and the experience of practical application of the concept in the interests of local and regional development. The concept, which significantly modernises the traditional system of territorial development planning in Ukraine, has been in practical use since 2010. The Concept of Integrated Development of a City or Territorial Community became the key document for implementing the approach. There are examples of this document being developed for individual territorial Hromadas, including rural ones. Our research shows a significant prospect of implementing the integrated planning approach for the de-occupied territories. The article analyses scientific approaches to understanding and applying the concept of 'integrated development' to the study of local development and spatial planning. The key requests of the de-occupied Hromadas of the Kharkiv region regarding the destruction, vision of directions and the most urgent problems of restoring the de-occupied territories are identified. The long-lasting large-scale war has led to significant destruction, prolonged occupation of certain territories, and destroyed the logic and logistics of economic development of individual territorial Hromadas and regions. The article highlights the main features and characteristics of the de-occupied territories of Ukraine, as well as the main tools for planning and managing recovery. The restoration of the de-occupied territories and rethinking the development of territorial Hromadas requires the use of modern approaches and tools.

Keywords: integrated development, concept of integrated development, de-occupied territory, restoration of the de-occupied territory, territory development planning, territorial community.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; or in the decision to publish the results.